

Arhitektura moderne u Novom Sadu

1931-1941.

- Đorđe Tabaković
- Dragiša Brašovan
- Lazar Dundjerski
- Milan Sekulić
- Danilo Kaćanski

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Đorđe Tabaković
(Arad, 1897 – Novi Sad, 1971.)

Nesporno je najveće ime novosadske moderne arhitekture. Pripada plejadi prvih srpskih arhitekata koji su prihvatili moderni internacionalni stil unutar koga će ostvariti svoj individualni arhitektonski izraz.

Tabaković potiče iz cenjene srpske porodice koja je generacijama davala poznate umetnike: stric Aleksandar (1856-1880), slikar i arhitekta; otac Milan (1860-1946), traženi aradski arhitekta, autor niza veleleptnih građevina u tom gradu i širom Vojvodine i brat Ivan (1898-1977), slikar i profesor na beogradskoj Umetničkoj akademiji.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Palata Klajn Kralja Aleksandra 6, 1932.

Klajnova palata, najpoznatije Tabakovićevo delo stambeno – poslovnog karaktera, ujedno je i prva prava moderna interpolacija u starom jezgru grada. Projekat za zgradu nastao je tokom marta i februara 1932, a gradnja je okončana decembra iste godine. Dodatnim izmenama na projektu novembra 1932. Tabaković menja rešenje tavanskog prostora u kojem je prvobitno zamišljen prostran atelje sa terasom koja uspelo završava strmu vertikalnu fasadu. U novoj četvrtoj etaži smešten je veliki stambeni prostor. Objekat je građen od kvalitetnog materijala i imao je lift.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Tanurdžićeva palata 1933/34.

Hotel Rex 1939/40.

Najveći Tabakovićev projekat stambeno-poslovne zgrade, pored izuzetne važnosti za istoriju moderne arhitekture, predstavlja i klasičan primer reza iz arsenala modernog urbanizma.

Palata je za svoje vreme izuzetno moderna: građena uglavnom betonom sa svojom je raznovrsnom ponudom sadržaja pridobila naklonost građanstva, posebno predratnog. Ne treba ni pominjati da je ovo jedna od najvećih zgrada podignutih u Novom Sadu između dva rata.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Hotel Rex 1939/40.

1940. godine Tabakoviću je poverena i dogradnja palate. Novopodignuti moderni hotel „Reks“ zaokružuje projekat palate i predstavlja vrlo uspelu dogradnju na već postojeći objekat.

Arh. Milan Marić 1979. godine izvodi projekat za novi hotel „Putnik“ (27) koji takođe predstavlja vrlo uspelu interpolaciju, te logično završava čitav korpus Tanurdžićeve palate.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Sokolski dom, Ignjata Pavlasa ,1936.

Po okončanju javnog konkursa izrada izvođačkih projekata poverena je Tabakoviću. Izvedena potpuno u duhu moderne, građevina je razvučena osnovom i pravougaonom kompozicijom kubičnih masa sa ravnim krovom čvrsto vezana za tle.

Upotrebom novih materijala, armiranog betona, veštačkog kamena i stakla, potpuno je isključen fasadni ukras kao estetsko pomagalo. Masivnost objekta smirena je zastakljenim površinama koje se trakasto nižu po vertikali dok jači ugaoni aneksi, flankiraju zgradu sa bočnih strana.

Tabaković u ovom projektu dostiže svoj najzrelijiji izraz modernog shvatanja komponovanja arhitektonskih masa. Po površini koju zauzima ovo je jedan od najvećih Tabakovićevih projekata. Izuzetno je zanimljiv i pažljivo projektovan enterijer koji zaslužuje posebnu pažnju.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Dom novosadske trgovačke omladine

Bulevar Mihajla Pupina 7-9

Stambeno poslovne zgrada izgrađena po narudžbini novosadske Trgovačke omladine. Na široko tretiranom čeonom delu, u prizemlju, Tabaković je smestio veliku gostionicu i restoran. Ostali prizemni pojasi su predviđeni za lokal/dućane. Na spratovima u krilima zgrade su prostrane stambene jedinice: dvosobni apartmani za samce u nepodignutom delu i porodični stanovi prema Bulevaru (Kraljice Marije). Raspored prostorija tek nešto varira po etažama.

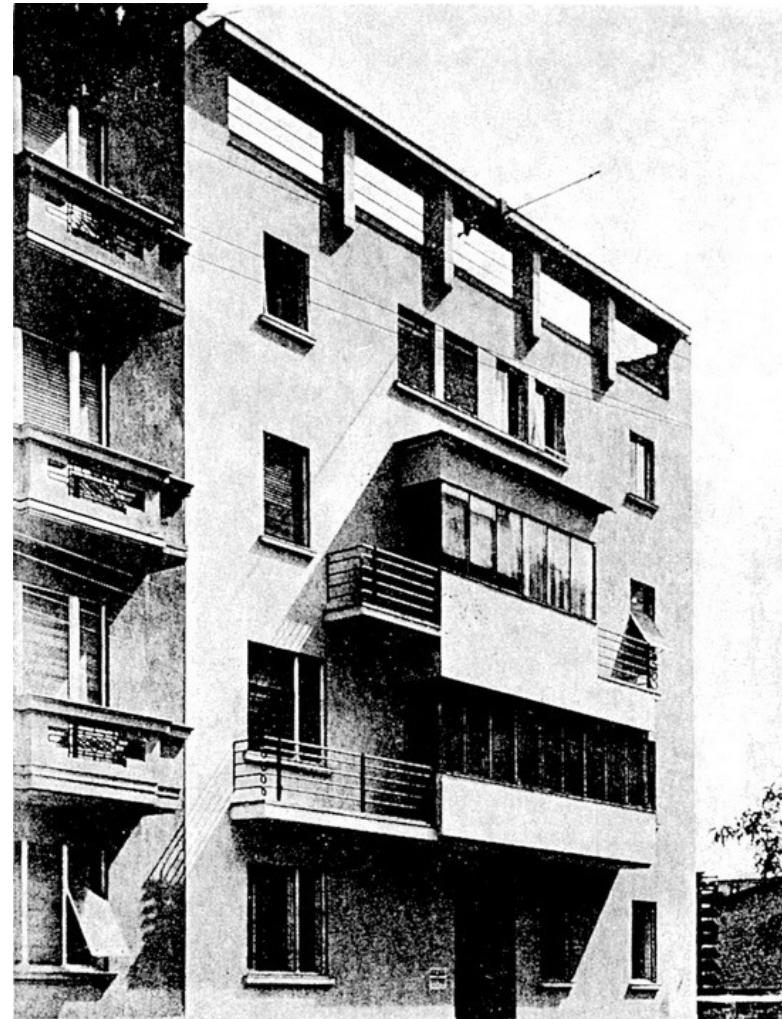

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Stambena zgrada, Ilike Ognjanovića 9

Trospратна stambena zgrada podignuta 1932. g. za novosadskog dečijeg lekara Đuru Jovanovića (Kinder Đura) najmoderne je delo koje Tabaković projektuje na području grada u prvim godinama svoje graditeljske delatnosti. Asimetrično rešenje fasadnih površina je odlika koja ovo delo svrstava u najkvalitetnije projekte novosadske međuratne stambene gradnje.

Pravougaoni erker glavne fasade i njegovi nastavci u vidu jednostavnih balkona svojim nesimetričnim rasporedom masa predstavljaju presedan u arhitekturi tridesetih. Nešto nelogičan raster otvora prizemnog pojasa ne narušava smelu fasadnu kompoziciju. Na sredini se nalazi umanjen klasični panonski kolski prolaz sa mermerom obloženim odbojnicima koji se protežu čitavom dužinom.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Stambena zgrada

Jovana Boškovića 2

Ova zgrada, postavljena na ugaonom placu koji zatvaraju Bulevar i ul. J. Boškovića, pored Tanurdžićeve palate najveći je stambeni objekat koji Tabaković projektuje u svojoj bogatoj graditeljskoj karijeri. Masivna četvorospratnica smeštena je između velike stambeno-poslovne zgrade „Kroacija“ arh. Miloša Sekulića iz 1930/31. g. na Bulevaru i neobarokne stambene dvospratnice ing. Emila Santa iz 1929/30.

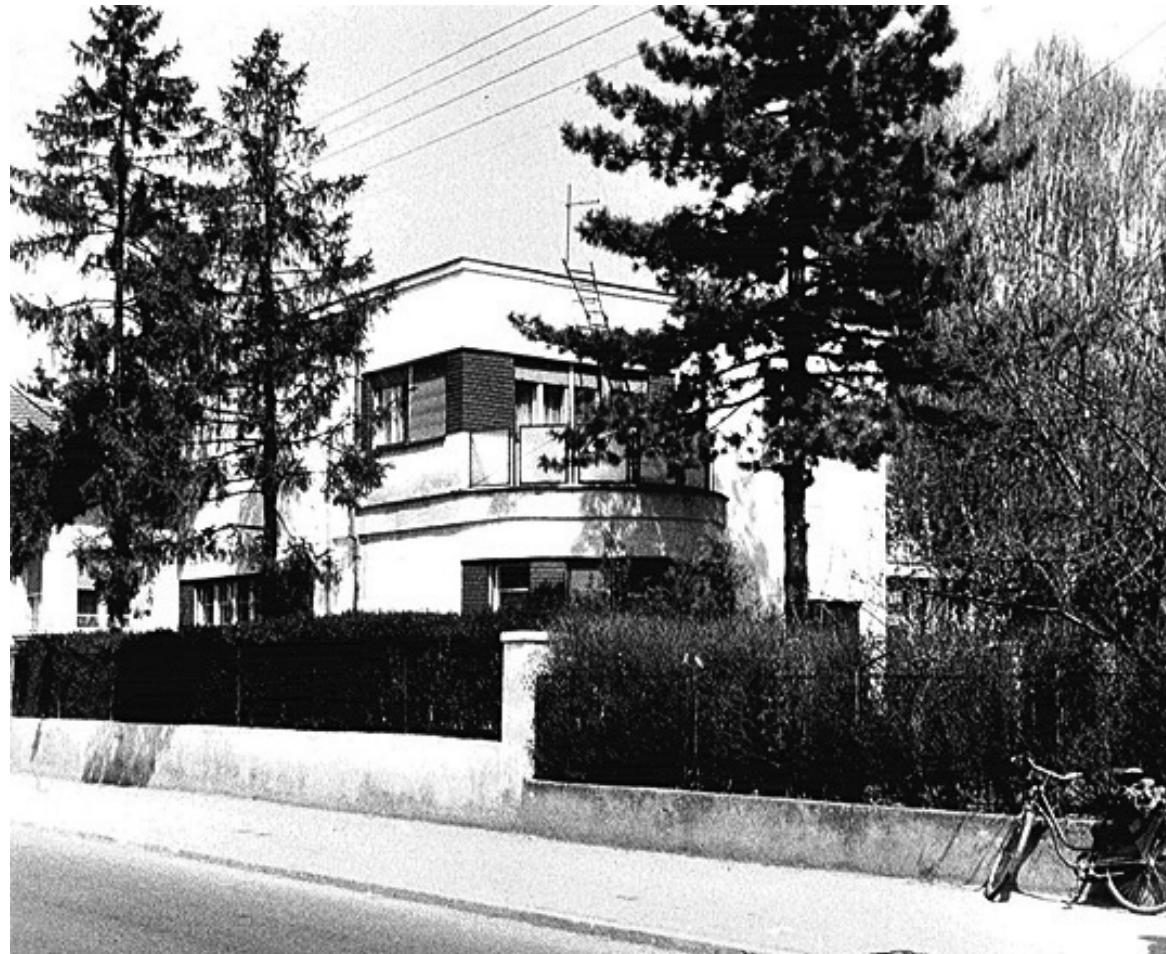

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Individualna stambena kuća, Hajduk Veljka 6

Projekat ove porodične vile soliterskog tipa, Tabaković završava aprila 1933. godine. Ona pripada onom delu Tabakovićevog opusa u kojem se oseća snažna prisutnost eksperimenta te uticaj internacionalnog stila. Isto važi i za niz objekata br. 14, 27, 29, 33 i 43, koji predstavljaju ekskluzivnost Tabakovićeve estetske misli.

Vila je razvijenog tlocrta i veoma zanimljive strukture: veliki polukružni i pravougaoni balkoni i zidani erkeri skladno uklopljeni uz ravnu krovnu konstrukciju te raznobojna fasada doprinose skoro skulpturalnom izgledu gabarita.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Individualna stambena kuća, Radnička 27

Po svojoj provokativnosti u rešenju završne konstrukcije ovaj visokoparterni objekat se može vezati za Tabakovićev rad, naročito onaj na početku prihvatanja modernog koncepta gradnje, kada je kod njega i najprisutnija želja za inovacijama i radikalnijim rešenjem pojedinih arhitektonskih problema. Iako je objekat skromnih dimenzija Individualna stambena kuća, zaslužuje pažnju pre svega spektakularnom krovnom konstrukcijom. Ta terasasta forma kojom se objekat završava koncipirana je kao pozorišna bina i predstavlja najradikalniji zahvat novosadske međuratne arhitekture.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

ARHITEKTA DRAGIŠA BRAŠOVAN

(Vršac, 25. V 1887 – Beograd, 7. IV 1965)

Najveće je ime srpske međuratne arhitekture. Rođen je u Vršcu. Studije arhitekture pohađao je na Tehničkom fakultetu u Budimpešti gde je posle diplomiranja 1912. započeo projektantsku praksu. Potom je kraće vreme radio u Sarajevu, a po završetku I svetskog rata osnovao je sopstveni atelje Arhitekt, zajedno sa arh. Milanom Sekulićem u Beogradu.

Tokom međuratnog perioda podigao je veći broj privatnih vila (kuće Škark, 1926-27; Genčić, 1927-29; sopstvenu kuću, 1930; Lazić, 1932 i dr.), stambenih višespratnica (zgrada Beočinske fabrike cementa, 1934) i upravnih zgrada (Trgovinska komora, 1934; Komanda vojnog vazduhoplovstva, Zemun, 1935) uglavnom u Beogradu. Brašovan je autor i **Jugoslovenskih paviljona u Barseloni 1929.** i Miljanu 1931. Na području Vojvodine zapažena su Brašovanova dela: Sokolski dom u Zrenjaninu iz 1924. i crkva u Orlovatu iz 1927.

Posle II svetskog rata Brašovan je gradio veliki broj stambenih zgrada i naselja u Podgorici, Jagodini, Šapcu, Zvorniku i Arandelovcu, hotele u Tuzli, Beogradu („Metropol“) i Sopoćanima kao i čitav niz železničkih stanica i manjih postaja na području zapadne Srbije. Za počasnog člana Kraljevskog instituta britanskih arhitekata izabran je 1953, a za dopisnog člana SANU 1961.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Radnička komora 1930-31.

U Novom Sadu Brašovan je prisutan od 1929. kada je pobedio na konkursu za novu palatu Radničke komore. Zgrada je građena između marta 1930. i jula 1931. Dinamična kompozicija objekta je naglašena ekspresionističkim motivom ugaone stepenišne vertikale. Niži slojevi fasade izvedeni su od crvene opeke dok su spratni otvori jednostavno usećeni u zidnu masu. Skulptura "Radnik" vajara Tome Rosandića postavljena je na glavnom pročelju. Dogradnja Komore izvršena je tokom 1940. po projektima arh. Đorđa Tabakovića čime je zaokružen prvenstveni koncept objekta.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

**Banovina (Izvršno veće AP
Vojvodine)**

1939-40.

Po Brašovanovim planovima gradnja kompleksa Dunavske banovine trajala je od 1935 do 1940, mada na konkursu iz 1930. njegov rad nije prošao zapaženo. Zgrada Banovine bila je jedna od najvećih građevina u zemlji. Na maketi koja je često reproducovana u dnevnoj štampi prvobitno je bila zamišljena u klinker opeci. Izvedena verzija zgrade obložena je bračkim mermerom, dok su stepenište i centralni hol obloženi kamenom iz Karare.

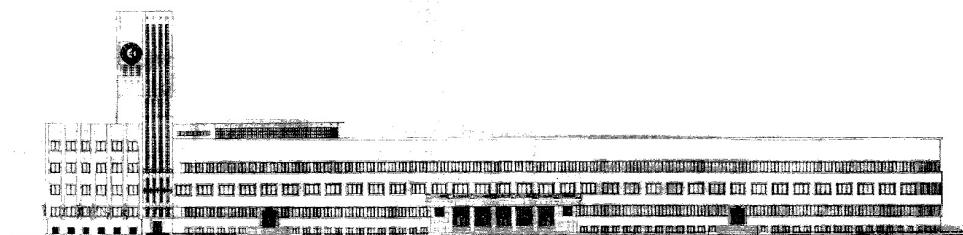
Arhitektura moderne u Novom Sadu

Banovina (Izvršno veće AP Vojvodine)

1939-40.

Zgrada u kojoj se nalazi Banska uprava je administrativnog karaktera, podignuta je uz bulevar nad potkovičastom osnovom, dugom 185 a širokom 42,5 metara.

Izgrađena je kao izduženi, horizontalno položeni korpus visok oko 20 metara, sa ukupno 5 etaža sa akcentom na 42 m. visokom vertikalnom kulom kvadratnog preseka na severoistočnom uglu. U zgradi se nalazi 569 odeljenja, pretežno kancelarijskih prostora, raspoređenih kontinuirano uz spoljna pročelja, pristupačnih sa širokim hodnicima i prozorima orijentisanih ka četiri unutrašnja dvorišta.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Banski dvor

(Skupština AP Vojvodine)

Banski dvor, izgrađen 1940. manjih je proporcija i stilski bliži arhitekturi država totalitarnih režima.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

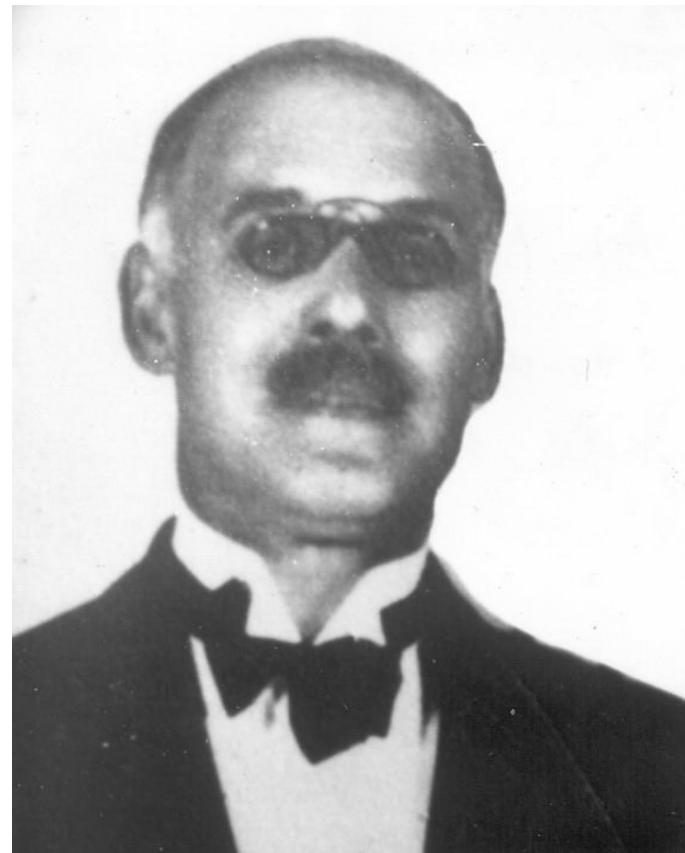
Lazar D. Dunderski

(Srbobran, 1881 – Opatija, 1952.)

Po okončanju studija arhitekture u Beču,
Dunderski dolazi u Novi Sad gde od
1922. započinje samostalnu
projektantsku praksu koja traje do
početka II svetskog rata.

Tokom treće decenije Dunderski je
projektovao dva velika gradska objekta,
tri zgrade Fabrike seruma na
Rumenačkom putu i zgradu Produktivne
berze (**danas Galerija Matice srpske**).

Tokom iste decenije Dunderski je
uspešno učestvovao na dva gradska
konkursa – za zgradu Pozorišta (II
nagrada) i Tanurdžićevu palatu.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Lazar D. Dunderski

**Vila Mirić, Pavla Simića 10,
1931.**

Ova modernistička vila je najraniji primer internacionalne arhitekture podignut na području grada. Zamišljena iz više korpusa vila ima razuđenu osnovu raskošnog programa. Niz novih arhitektonskih elemenata pokazuje se kako Dunderski posle svog dotadašnjeg eklektičkog opusa odlučno priklonio načelima moderne i funkcionalizma. Vila je detaljno dizajnirana a enterijer je nekonvencionalne organizacije.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Lazar D. Dunđerski

**Vila Gutman, Vase Stajića 5,
(danas Dečiji dispanzer),
1933.**

Ova skoro konstruktivistički oblikovana vila najzrelij je graditeljsko ostvarenje Dunđerskog. Zbog prisustva većeg broja elegantnih detalja i fragmenata internacionalne arhitekture, vila odaje utisak kitnjastog modernizma zaokruženog u pravoj modernističkoj sintezi arhitektonskih elemenata. Zamisao enterijera je takođe revolucionarno nova za domaću arhitekturu.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Milan Sekulić

**Stambeno-poslovna palata
Croatia, 1931.**

Stambeno poslovna zgrada Croatia zagrebačkog osiguravajućeg društva Croatia jedna je od prvih te vrste podignuta u novom delu grada zvanom Mali Liman, preko puta Dunavskog parka. Prizemlje i prvi sprat poslovne su namene što je i naglašeno arhitektonskim elementima izvedenim od veštačkog kamena. Na poslovni deo nastavljaju se tri stambene etaže koje su tretirane jednostavno, bez naglašenih ukrasnih elemenata. Arhitekta Sekulić je poslovnu palatu Croatia izlagao na izložbama Grupe arhitekata modernog pravca koja je delovala u Beogradu između 1928-1934.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Milan Sekulić

Trgovačko-industrijska komora, 1931. Projekat za zgradu Trgovačko-industrijske komore izradio je arh. Sekulić tokom 1930. prilikom svog boravka u Novom Sadu. Snažni kubus objekta perforiranog u pravilnim horizontalnim pojasevima ukrašen je bočnim erkerima kao i posebno naglašenom ulaznom partijom. Unutrašnjost je organizovana kao niz kancelarijskih prostora sa posebno ukrašenim svečanim salama. Na zgradi Trgovačko-industrijske komore su odmah po izgradnji postavljeni reljefi vajara Sretena Stojanovića (1898-1960) sa kompozicijama na temu rada (ispred ulaza) i medaljon sa figuralnom kompozicijom u vrhu zgrade izvedeni od veštačkog kamena. Arh. Sekuliću bila je poverena gradnja impozantne zgrade Banovine po projektima arh. Dragiše Brašovana.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Danilo Kaćanski

**Stambeno – poslovna zgrada,
1931. Bulevar M. Pupina 17.**

Kaćanski je svoju sopstvenu zgradu zamislio u duhu češke bezornamentalne moderne sa uvećanim prozorskim otvorima, ravnom krovnom konstrukcijom i mecaninom koji čitavom površinom spojenih otvora u horizontali prima obilje svjetlosti. Zgrada je izvedena u kratkom vremenskom roku i od biranih i kvalitetnijih materijala. U prizemlju su lokali, a površina mecanina, nešto niža od ostalih etaža, bila je predviđena za sedište i upravu Preduzeća za inženjersko projektovanje i gradnju ing. Danilo Kaćanski, Novi Sad.

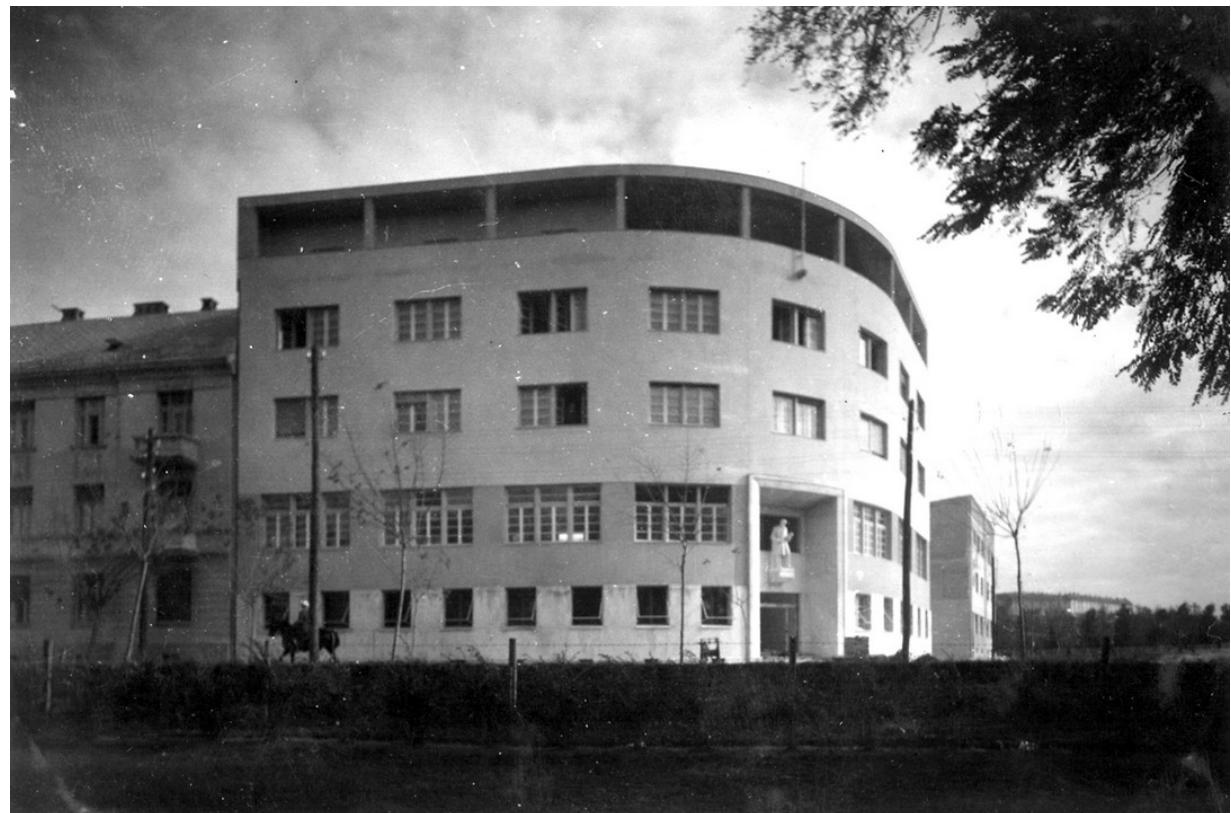

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Danilo Kaćanski

**Dom jugoslovenskog
učiteljskog udruženja, 1935-36.
Ulica vojvode Putnika 1.**

Velika stambena zgrada Doma Jugoslovenskog učiteljskog udruženja sa naglašenim ulaznim portalom predstavljala je na neki način vezu produžetka Dunavske ulice sa novozamišljenim delom grada. Njena ugaona pozicija i danas dominira obodom Dunavskog parka. Prvobitna pozicija objekta je bila na Trgu Neznanog junaka, prema obali Dunava, na mestu gde se danas nalazi zgrada kanala D-T-D.

Arhitektura moderne u Novom Sadu

Danilo Kaćanski

**Fabrika Albus, 1937, srušena
1978.**

Preduzeće ing. Kaćanskog uspešno se bavilo projektovanjem i izgradnjom industrijskih postrojenja. Ozbiljnija industrija se na prostoru Vojvodine pojavila početkom tridesetih kada u zemlju stiže strani kapital. Kaćanski je u Novom Sadu projektovao Livnicu (1937.) koja je srušena u savezničkom bombardovanju grada avgusta 1944; postrojenje za preradu i skladištenje benzina (1938.) kao i objekte za fabriku veštačkog kamena (1939.) koji danas takođe ne postoje.

